

Bauer, Jaroslav; Večerka, Radoslav; Žaža, Stanislav

Z ukrajinské slavistiky

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1961, vol. 10, iss. A9, pp. [173]-183

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100584>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

J. BAUER — R. VEČERKA — S. ŽAŽA

Z UKRAJINSKÉ SLAVISTIKY¹

IV. mezinárodní sjezd slavistů konaný v r. 1958 v Moskvě ukázal četnými publikacemi i účastí v konferenčním jednání veliký rozmach sovětské slavistiky. Závažnými pracemi se představili mnozí slavisté pracující na universitách a institutech svazových republik daleko od hlavních jazykovědných center (srov. např. samarkandský *Славянский сборник*².) Veliký podíl na sjezdové slavistické produkci měla pochopitelně slavistika ukrajinská, která zaujímá v sovětské slavistice velmi významné místo a má slavnou tradici. Nejznámější byla u nás dosud práce slavistů lvovských zásluhou periodického sborníku *Вопросы славянского языкознания*. Dvou-svazkový sborník *Слов'янське мовознавство* dovoluje nám nahlédnout do práce slavistů kyjevských, soustředěných kolem Jazykovědného ústavu A. A. Potebni Ukrajinské akademie věd. Vedle nestora ukrajinské slavistiky akad. Bulachovského objevuje se zde řada jmen jazykovědců střední a mladší generace. Sborník pěkně ukazuje, k jakým problémům se soustřeďuje jejich vědecký zájem: je to zejména syntax a zkoumání slovní zásoby (tvoření slov, sémantika, onomastika), tedy oblasti dosud poměrně málo zpracované. Přispěli tak mnoha cennými statěmi k řešení problematiky, která k sobě v poslední době stále více přitahuje pozornost světové slavistiky. Proto si sborník zaslouží zevrubnějšího rozboru. Podrobněji se zastavujeme u těch statí, které jsou pro nás svou tematikou nebo metodou zpracování zvláště zajímavé a podnětné.

Široce srovnávacím způsobem je založena studie L. A. Bulachovského *Очерки по сравнительно-историческому методу в языкознании. Грамматическая аналогия и родственные явления* (sv. I, str. 7—90). V úvodních pasážích podává autor podrobné objasnění metodologické a terminologické. Termínu „analogie“ nadřazuje jako obecnější Wundtův termín „indukce“. Rozlišuje pak v podstatě indukci přímou, tj. působení některého tvaru slova na jiné tvary téhož slova, jednak indukci nepřímou, neboli vlastní analogii, působící mezi různými slovy, eventuálně i přes hranice jednotlivých morfologických typů. Jádrem jeho rozpravy je shrnutí velmi rozsáhlého dokladového materiálu na přímou indukci ve skloňování substantiv ze všech slovanských jazyků i jejich nářečí. Sleduje detailně, jak se v rámci jednoho čísla projevuje vliv tvaru nominativu na ostatní tvary, vliv genitivu na ostatní tvary atd. Chápe přitom indukci značně široce; zahrnuje do tohoto pojmu na jedné straně jevy, jako jsou vyrovnávání délek (např. srch. gen. sg. *jěšeni* s *ě* podle nom. *jěšēn* a mn. j.), vyrovnávání kořených vokálů (jako je např. pol. gen. sg. *posągu* s *ą* podle nom. *posąg* nebo ukr. gen. *lovca* s *o* místo očekávaného *i* podle nom. *loveč*) apod., tj. z hlediska morfologického systému spíše jen průvodní a přídatné, na druhé straně pak i jevy morfologicky relevantní, jako je třeba gen.-ak. nebo ak.-nom. I přes úctyhodnou šíři autorova rozhledu po slovanských jazycích nejsou a ani nemohou být jeho výklady dílčích jevů naprosto

¹ *Слов'янське мовознавство*. Збірник статей. I—II, Київ 1958, Академія наук Української РСР, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні. (260 + 288 s.)

² Viz recenzi tohoto sborníku v loňském čísle Sborníku prací fil. fak. BU (A8, 145—147).

úplné, a to jak co se týče různých kategorií indukce (postrádáme tu např. vůbec zmínku o ak.-nom. v pl. v případech, jako je české *hrady*), tak zejména co se týče vyčerpávajícího pojednání o příslušné kategorii ve všech slovanských jazycích a hlavně v jejich nářečích. Tím potřebnější bylo doplnit studii o nějaký výklad souhrnný, který by naznačil obecné procesy a rozlišil jevy typové, paradigmatické, od nahodilých jednotlivostí. Nevýhodou autorova postupu je to, že vyjímá zkoumaný jev z jeho organických systémových svazků, odhlížeje ode všech ostatních spojitostí kromě indukce. Jeho předností je to, že se takto dostávají k sobě jevy, jejichž souvislost nebyla dosud vždy zjevná.

Ke studii Bulachovského se tematicky přimyká článek A. M. Matvijenka *Деякі випадки граматичної аналогії у відмінюванні іменників української мови* (II, 89—119), zaměřený úže, ukrajinisticky. Shromažďuje materiál z ukrajinštiny spisovné i nářeční (a zčásti i ze starých památek) na střídání koncovek *-a* a *-u* v gen. sg. substantiv mužského rodu, koncovek *-e* a *-u(-ju)* ve vok. sg. m., koncovek *-at*, *-ach* a *-om*, *-och* (a některých jiných) v dat. a lok. pl. maskulin a neuter, koncovek *-i*, *-y* a *-ami*, *-mi* (a některých jiných) v instr. pl. všech rodů a na vyrovnávání koncovek ve skloňování starých konsonantických kmenů.

Jazykovědným příspěvkem k počátkům slovanského písemnictví je článek A. J. Bahmuta *Дослідження російськими і українськими мовознавцями фонетичних і лексичних особливостей Київських листків і Празьких уривків у зв'язку з питанням про походження цих пам'яток* (II, 251—276). Podává synteticky přehled názorů ruských a ukrajinských slavistů na Kyjevské listy a Pražské zlomky hlaholské a zaujímá k nim stanovisko. Z některých dílčích otázek, k nimž se vyjadřuje, uvedme např. to, že odmítá čtení slova *rovaniije* z KL jako (*da*)*rovaniije*; spojuje samo slovo, které je podle něho nezkomoleno, se sthněm. *arvam* ve významu „dary“ (je to tedy podobný výklad, jaký už před časem podal R. Nahtigal; autor však na něj neodkazuje). Dále např. odmítá známé doklady z Pražských zlomků na stč. „přehlásku“; tvar *čelenie* (místo očekávaného *čelenija*) přitom pokládá za písařskou chybu. To však není nutné; jak ukazují novější výzkumy F. V. Mareše (viz *Slavia* 28, 1959; autor je ovšem ještě znát nemohl), jsou podobné doklady dosvědčeny i v Řehořových *Besědách* a jsou to vskutku bohemismy (i když skutečně nikoli doklady na přehlásku *a > ě*).

Ze syntaktických příspěvků jsou dva věnovány problematice východoslovanské. A. S. Melničuk se v stati *Равитие предикативного употребления причастий на -(e)ъ, -(e)ъш- в восточнославянских языках* (I, 91—159) snaží dokázat, že ukrajinské a běloruské tvary j. č. minulého času muž. rodu typu *знав* jsou geneticky totožné s ruskými (a běloruskými) nářečními přísudkovými participii typu *ujechavši*, tj. že jsou to od původu tvary participia s-ového, nikoli l-ového. Tato domněnka byla vyslovena už dříve, ale autor ji podpírá nově důvody historickými. Analýzou rozsáhlého materiálu z východoslovanských písemných památek dochází k závěru, že se v nich s-ových participií užívalo ve funkci samostatného přísudku odedávna. Tento výklad tvoří nejpodstatnější část Melničukovy práce a řekněme hned, že zdařilou. Autor velmi pečlivě interpretuje doklady a přesně odlišuje od zkoumaného typu participiálních konstrukcí typy příbuzné, jako jsou participia ve funkci „sekundárního přísudku“, participia ve vazbách absolutního nominativu a přísudková participia po relativech, interrogativech a spojkách. I když by ovšem v jednotlivostech bylo možno být o tom nebo onom konkrétním dokladu na pochybách (to ostatně autor sám uznává a na možné dvojí pojetí i na případy přechodné upozorňuje), je jeho materiál ve svém celku naprosto přesvědčivý a metodicky přesná autorova práce s variantami ze starých památek dosvědčuje bezpečně, že s-ová participia ve funkci samostatného přísudku existovala v staroruském písemnictví od jeho počátku. To je nepochybný přínos Melničukovy studie. Bystře a pravděpodobně jsou i některé jeho vývody další, např. vystižení celé situace, která byla příznivá zařícování s-ových participií ve funkci přísudku, nebo odmítnutí domněnky, že se tyto obraty vyvinuly z původního spojení s-ového participia se sponovým

slovesem *byti*³ apod. Méně nesporná se mi však zdá základní autorova téze, že ukrajinské a běloruské mužské préteritum typu *znay* je od původu tvar s-ového participia. Autor poněkud přeceňuje váhu svých argumentů proti teorii „fonetické“, která vysvětlovala vznik koncového *-y* v tomto tvaru ze staršího *-l* v zavřené koncové slabice (podobně jako uprostřed slova vzniklo *y* ze staršího *l* v zavřených slabikách v slovech, jako je třeba *vovk* [*vovk*] apod.); zachování původního *l* na konci slova u substantiv jako ukr. *vil* (= vůl) aj. vysvětlovala analogií podle nepřímých pádů. Melničuk se domnívá, že při platnosti „fonetické teorie“ by se musela stejná analogie uplatnit i v préteritu, kde by tedy mělo být *znzl* podle *znzla* ...; nic takového však není a to prý vyvrací i možnost oné analogie u substantiv a pak i platnost fonetického zákona o přechodu koncového *-l* v *-y*. Tento postup není však metodologicky zcela korektní. Analogie je proces jen potenciální, který nastat může, ale nemusí; proto nedostatek analogie v jednom případě nijak nevyvrací možnost analogie v jiném případě podobném: nedostatek (předpokládané) analogie u *znay* nemůže být zásadním argumentem proti jejímu uznání u *vil* apod. Druhou Melničukovou námitkou proti fonetické teorii je fakt, že v ukrajinských i běloruských památkách 17.—18. stol. se slovesných tvarů na *-l* a na *-v* užívá promiscue; kdyby byly druhé vznikly z prvních foneticky, byla by podle Melničuka jejich paralelní existence v živé řeči nemožná. Tento argument by byl jistě pádný, kdyby památky vskutku bezvadně reprodukovaly živou řeč; to však nedělají. Nemám tu ani tak na mysli míšení stylů řeči — knižního a hovorového — v jazyce památek (které v této souvislosti autor správně bere v úvahu), jako spíš stránku technickou: střetání a prolínání tradičních grafických zvyklostí s novou, živou výslovností. Bez rozboru materiálu lze tuto věc ovšem těžko rozhodnout, ale obecně se možnost mého výkladu jistě nabízí a zmenšuje tak pádnost Melničukovy námitky proti fonetické teorii. Těmito poznámkami se nikterak nestavím za fonetickou teorii; chci jen ukázat, že Melničukova argumentace neznamena ještě její definitivní vyvrácení.

Kromě toho jeho vlastní pojetí není také ve všech bodech naprosto nepochybné. Jistou překážkou pro uznání přímé genetické souvislosti tvarů typu *znay* s původním s-ovým participiem se mi zdá fakt, že u sloves s různým zněním základu u participia s-ového a l-ového má tvar minulého času takovou podobu, jako by to skutečně bylo participium l-ové (se změnou koncového *-l* v *-y*), např. *-šov* [*-šoy*] místo očekávaného *-šod*. Pro uznání totožnosti tvaru na *-v* [*-y*] se starým s-ovým participiem by právě tu bylo potřeba podrobnějšího výkladu, než je autorova kratičká poznámka na str. 139. Detailnějšího objasnění by potřebovalo i zjištění, že v některých současných běloruských dialektech existují vedle sebe v přísudkové funkci jednak tvary na *-(v)ši*, jednak tvary na *-v* [*-y*], tedy *byvši* (pro všechny rody a čísla) // *byv* [*byy*] (jen pro sg. m. k fem. *byla*, neutru *bylo*, plurálu *byli*). Neohebné tvary na *-ši* jsou nepochybně pokračováním původního s-ového participia; ukazují zároveň zřetelně, že se tato participia i v přísudkové funkci vyvíjela formálně naprosto stejně jako v nepřísudkové, „přechodníkové“, tj. že se adverbializovala. Tím už se však zároveň zmenšuje možnost, aby byl i u mužských tvarů na [*-y*], zapojených do souboru tvarů s participii l-ovými, uznán stejný původ.

Při rekonstrukci jakéhokoli jevu jsou možné různé názory. Nepokládám Melničukův výklad za zásadně nemožný; chtěl jsem jen ukázat, že není zcela nevývratný a neřeší danou otázku s konečnou platností. I tak je však jeho studie, napsaná s linguistickým rozhledem, s jemným filologickým smyslem pro odstín a s kombinačním důvtipem, vskutku cenným přínosem k hlubšímu poznání východoslovanské syntaxe a morfologie.

Druhá studie téhož autora *Видозміни оформлення речень непрямої модальності в історії української мови* (II, 120—163) je zaměřena k ukrajinštině, ale na široké srovnávací

³ Nejasná je však autorova poznámka, že se tyto přísudky — protože vznikly z obrátů participiálních — vůbec ani nemohly se sponou původně spojovat (str. 157). U participií nt-ových je však takové spojení ve staré ruštině i v ostatních starých slovanských jazycích dobře doloženo (např. *bjachu zvěrs lovjašče*), a přitom jde přece o participia mimo jakoukoli pochybnost.

základně. Autor zkoumá vývoj „nepřímé modálnosti“, tj. všech modů s výjimkou oznamovacího. v příslušných (nezávislých) větách. Probírá nejprve věty tázací a dokumentuje užití různých tázacích slovcí (*кто, či, како* atd.) v starých památkách i v současném jazyce. Zvláštní pozornost věnuje obratu *što (ščo) za*, o němž se domnívá, že nevznikl nápodobou cizích vzorů, nýbrž z kořenů domácích, z obrátů, v nichž se původní předložky *za* užívalo u jmenného přísudku; tak se vyvinula tázací partikule *za* a ta se pak šířila i do jiných tázacích obrátů (*jakýj za* atp.; sotva však budeme souhlasit s autorem v tom, že tohoto původu je i české *zda(li)* — viz str. 128). V pojednání o zjišťovacích otázkách sleduje autor především proces vytlačování částice *li* částicí *či* i osudy ostatních partikul, jako jsou *ili, chiba, abo, neuže (li), ale, nu, zali*. V kapitole o rozkazovacích větách se soustřeďuje zejména na genezi i užití opisů s *at, da, nechaj // naj // nej, nech, (s) pust, (a) bych* a l-ovým participiem, *jakby* a l-ovým participiem, *nu, num, nute* a infinitivem a konečně se samotným infinitivem. Věty přací měly původní aorist slovesa *byti* (s eventuálním *a-*) ve spojení s l-ovým participiem nebo s infinitivem významového slovesa. Žádací platnost starého *bychъ* ... se podle autora vyvinula míšením s psl. optativními konstrukcemi s *bimъ* ... Autor si pak všimá opisů s *koli, ščob(y), kob(y), kako by, jakby, jesli, bodaj*. Podmínkové věty a podmiňovací způsob vůbec vznikly podle autorova názoru v původní souvislosti souvětčné, v níž došlo k přehodnocení starého plusquamperfekta (tj. *bychъ* + l-ové participium). Druhým pramenem vzniku tohoto modu a jeho výrazových prostředků mohlo být podle autora míšení aoristu *bychъ* ... s optativem *bimъ* ..., ke kterému docházelo ve větách přacích.

R. V.

Z dalších syntaktických příspěvků si zaslouží zvláštní pozornosti bohemistická studie V. T. Kolomijcové *Синтаксично-стилістичні функції сурядних сполучників у сучасній чеській літературній мові*. V první části, otištěné v I. svazku sborníku (str. 160—180), probírá funkce spojek a částic *i* a *ani*. v druhé (II, 164—195) analyzuje užití odporovacích a vylučovacích spojek.⁴ Celá práce je založena na bohatém materiálu z české literatury od dob obrozenských až do dneška, a zčásti čerpá i z časopisů a z novin. Autorka doklady pozorně analyzuje a jemně vystihuje významové odstíny, spjaté s užitím spojek v různém kontextu. Jen jedno jí tu a tam trochu uniká: změny ve významech a stylistickém hodnocení některých prostředků a konstrukcí v průběhu XIX. stol. Tento nedostatek, pochopitelný u cizince, který nemá pro zkoumaný jazyk takový cit jako pro jazyk mateřský, je však vyvážen tím, že se autorka dívá na češtinu zvenčí, že ji analyzuje na pozadí systému svého jazyka, takže si všimne mnoha jevů, které nám unikají. Přitom se snaží zkoumané jevy nejen registrovat, ale i vysvětlit; proto je její studie velmi podnětná, i když k jednotlivým výkladům lze mít výhrady.

U slova *i* rozlišuje Kolomijcová 3 základní funkce: 1. spojkovou slučovací, 2. přechodnou mezi spojkovou a vytýkací, 3. funkci vytýkací částice. Omezení spojkového užití *i* na spojení větých členů vysvětluje analogií s vytýkací částicí *i*, které se užívá v podstatě jen u větých členů: právě živé vytýkací užití přispělo k udržení slučovacího *i* aspoň v členské funkci. Pěkně vystihuje rozdíl mezi významem slučovacího *a* a *i*; všimá si i opakovaného *i* — *i* a navazovacího užití *i* (po koncové pauze). Neprávem sem však zahrnuje *i* ve spojeních *ba i, dokonce i* apod. — slovo *i* je zde ve funkci částice, nikoli spojky, popř. by bylo možno celé spojení *ba i, ano i* chápat za spojovací výraz vyjadřující stupňovací vztah. (Ten autorka — ve shodě s ruskou syntaktickou tradicí — neodlišuje.)

V přechodné funkci „vytýkavě slučovací“ (підкреслювально-приєднально значення) vyjadřuje *i* slučovací vztah mezi členy od sebe vzdálenými a syntakticky nestejnorodými. Podle našeho pojetí tu jde vesměs již o vytýkací částici *i*, nikoli o spojku, jak soudí autorka. Čistě

⁴ O spojce *a* psala ve sborníku *Питання слов'янського мовознавства*, кн. 5, Львів 1958, 113—138.

sémantický faktor — že jde o slučování dvou členů, třebaš nestejnorodých — nemůže při určování slovnědruhové povahy *i* převážít nad syntaktickým: nejde tu o spojení mluvnicky souřadných větných členů nebo vět. Přitom autorka přehlédla, že nejednou jsou už příslušné větné členy nebo věty spojeny slučovací spojkou *a*. Ostatně i mnohé jiné částice vyjadřují jistým způsobem zařazení slov, u nichž stojí, do jisté řady, naznačují jejich souvislosti s vyjádřenými nebo z kontextu známými jevy téhož druhu. (Srov. např., jak částice *až*, *již*, *ještě* zasazují do časové řady.)⁵ A stejně každé vytčení částicí *i*, ať už u ní proniká význam „také“, „dokonce“, „spolu“ nebo jiný (autorka tyto významové odstíny částice *i* dobře vstihuje v třetím oddílu pojednání), předpokládá zařazení vytykaného jevu mezi jiné jevy téhož řádu.

U slova *ani* Kolomijcová správně zjišťuje, že je funkčně úplně paralelní s *i* — tedy vlastně varianta *i* závislá na užití záporu ve větě. Bylo by však třeba — z hlediska stylistického i významového — jasně odlišit *aniž*, které autorka zachytila ve stejném významu jako *ani* u starších autorů a klade je prostě vedle něho jako jeho formální variantu.

Velmi zajímavá je pro nás sémantická analýza odporovacích spojení se spojkou *ale*. Autorka zde rozeznává pět odstínů. Při spojení s odstínem konfrontačním ukazuje, jak je důležitá paralelní stavba spojených vět; její pozorování lze zobecnit tak, že tu jde vždy o paralelnost v kontextovém členění spojených vět, o postavení do protikladu jejich východisek i jader, nikoli vždy o paralelnost stavby mluvnické. Další dva odstíny (дода́тково-проти́ставний a пово́ротно-проти́ставний відт́инок) jsou rozlišeny jen sémanticky: v prvním případě přináší druhá část spojení zpřesnění nebo dodatek k první, v druhém se v ní vyjadřuje nějaká změna nebo obrat v tom, co by vyplývalo z první části spojení. Zato přípustkový odstín odporovacího vztahu má již — vedle nejobvyklejšího vyjádření pouhým *ale* — i své specifické výrazové prostředky: *sice* nebo *ovšem* v první části a *přece* v druhé části spojení. Pro poslední odstín, popírací (заперечно-проти́ставний) je charakteristické užití negace v první části spojení; neprávem se sem řadí doklady s *nejen* — *ale*, které vyjadřují vztah stupňovací.⁶ Autorka si všímá i navozovacího užití *ale* a právem odlišuje od spojkového užití *ale* částici a citoslovce *ale*. Musíme však opravit názor, že užití *ale* uvnitř slovního spojení nebo věty (místo na počátku) je jev narůstající, který vedl i k omezení u užití příklonného *však* (str. 182 a 183). Vývoj byl složitější: *ale* vložené do věty existovalo už od dob staročeských a bylo běžné za obrození, kdežto *však* stávalo naopak většinou na počátku věty a jeho příklonné postavení se ustálilo dosti pozdě až v době novočeské, a to jen v jazyce úzce spisovném. Příklonné postavení *ale* se pak začalo citit jako hovorové (v jazyce mluveném, kde *však* spojkové platnosti nenabývalo, se dále užívalo i příklonného *ale*); skrz hovorovou podobu spisovného jazyka se pak v nové době znovu šíří i v jazyce psaném.⁷

Z odporovacích spojek probírá autorka dále *nýbrž* (bylo by třeba odlišit stupňovací *nejen* — *nýbrž* a zbytky užití samotného *nýbrž* ve stupňovacím významu za obrození — str. 180), *leč* (místo odporovací funkce popírací bychom již mluvili o funkci výjimečné — str. 181), *však* a *avšak*. Neprobírají se spojky *jenže*, *než* a *zato*; také zesílení spojek výrazy *přece*, *přesto* apod. by bylo třeba věnovat soustavnější pozornost.

Ve vylučovací funkci spojek *nebo*, *anebo* rozlišuje autorka odstín objektivně vylučovací a subjektivně vylučovací (jde tu o rozdíl převážně jen sémantický), a dále odstín blízký slučovacímu (єдна́льно-розді́ловий різновид); k tomu řadí i spojení s *nebo* ve významu „jinak“. K rozboru

⁵ Viz M. Komárek, *K sémantické a syntaktické charakteristice slov ještě, již (už)*, Studie ze slovanské jazykovědy, Praha 1958, 147—152.

⁶ Svě dělení odporovacího vztahu podávám jednak ve *Vývoji českého souvětí*, Praha 1960, 45—47, jednak podrobněji ve stati *Souřadné souvětí* v Kapitolách ze srovnávací mluvnice ruské a české II, Praha 1961, 323—341. I když považuji čistě sémantičkou analýzu za důležitou a podnětnou, zastávám názor, že pro stanovení syntakticky platných odstínů je rozhodující existence speciálních výrazových prostředků (vedle prostředků širšího významu).

⁷ Srov. J. Bauer, *Vývoj českého souvětí*, 65—66, 68.

bychom připomněli, že opakované *nebo* — *nebo* není jen řídké, ale zcela zastaralé. U *neboli* se autorce nepodařilo vystihnout ztotožňovací význam; zastaralou podobu *neboliž*, možnou jen za obrození, nelze klásti vedle *neboli* jako jeho variantu. Pěkně je vystižena funkce *buď* jako opakované spojky (*buď* — *buď*) nebo jako části dvojité spojky (*buď* — *nebo*). U *či* by bylo třeba vytknout, že se ho užívá převážně ve vylučovacích otázkách; správně se od něho odlišuje *čili*. Pozornosti autorky unikla vylučovací spojení libovolnostní s *at* — *nebo*. Ve shodě s ruskou syntaktickou tradicí se hodnotí jako vylučovací spojky i opakované výrazy *brzy* — *brzy*, *hned* — *hned*, *jednak* — *jednak* (doplňli bychom *tu* — *tu*).

Pozoruhodnou a podnětnou studii uzavírá správné zjištění, že pro novou češtinu je charakteristické vyjadřování každého ze základních souřadných vztahů jednou spojkou: sluč. *a*, odpor. *ale*, vyluč. *nebo*; ostatní spojky, významově většinou užší a také stylisticky zabarvené, jsou mnohem řídkší.⁸

K nejcecnějším studiím sborníku patří stať o vývoji polských obsahových spojek od O. B. Tkačenka (*З історії в'ясувальних сполучників у польській літературній мові*). V I. svazku se probírají spojky *a*, *ano*, *jako* (str. 181—209), v II. svazku *iž*, *že*, *iže* (str. 196—221). Jsou to dvě kapitoly z Tkačenkovy kandidátské práce *Нарис історії в'ясувальних сполучників у польській літературній мові (на матеріалі теорії другої половини XVI ст.* — „Zwierciadło“ *M. Reя*, „*Kronika polska Marcina Bielskiego*“ *И. Бельского*, „*Kazania sejmowe*“ *П. Скапу*).⁹ Poměrně bohatý materiál z uvedených tří děl je základem pro podrobnou analýzu funkcí obsahových spojek v období pro vývoj polské syntaxe velmi důležitém; pro výklady o stavu staropolském a o vzniku spojek doplňuje jej autor dalším materiálem (většinou přejatým) a všímá si i stavu v jiných slovanských jazycích.

Podrobný a pronikavý rozbor funkcí uvedených spojek v excerpovaných památkách je z Tkačenkovy studie nejvýznamnější a bude spolehlivým podkladem pro další zkoumání polských obsahových vět. Autorovi neunikl snad žádný významový odstín nebo závažný syntaktický rys, spjatý s užitím obsahových spojek. Přitom nezůstává u pouhé registrace a popisu jevů, ale všude bystře vystihuje jejich vzájemné vztahy a snaží se je vysvětlit, takže jeho studie je velice podnětná. Pro genetické výklady, o něž se u každého typu pokouší, jeho vlastní materiál ovšem nestačí (v XVI. stol. jde už o stav značně pokročilý), a nestačí ani doplnění materiálem přejatým a srovnávacím. Proto zůstávají některé výklady — vedle výkladů správných — jen neprokázanou možností (např. o vlivu spojkového užití *ježe*, *eže*, *iže* na zánik relativu *jenže* — jde tu o součást širšího procesu, který probíhal i tam, kde podobná konkurence nebyla) nebo s nimi nelze souhlasit. Hlubší srovnávací analýza by např. ukázala, že obsahové věty s *a on* nevznikly z vět vztahných s týmž výrazem. Nejde tu ostatně o skutečné věty vztahné, ale jednak o obsahové věty doplňkové, které se ovšem vztahným podobají, jednak o věty vyjadřující doprovodnou okolnost. Přitom probíhal v polštině zřejmě vývoj podobně jako v češtině: od obsahových vět s *ano* (pův. cito-slovečným), které se zčásti držely dále, k větám s *an* nebo *a on* (to v polštině převládlo na rozdíl od češtiny, kde většinou zůstalo *an*), jestliže se podmět vedlejší věty přesunul do věty řídicí, kde byl předmětem (typ *ujrzysz, ano drapią, biorą a szarpają niewinne ludzi × i ujrzal go, a on na okrutnej wysokiej skale siedzi*).¹⁰ Ke vzniku doplňkových vět přispěla asi zčásti latina,¹¹ jak

⁸ Zobecnění jednoho prostředku pro celý souvětý typ je vůbec charakteristickým rysem českého souvětí. Srov. k tomu v mém *Vývoji českého souvětí*, str. 356—357.

⁹ Autoreferát vyšel v Kijevě v r. 1954. Neotřístěna zatím zůstává třetí část práce — o obsahových spojkách s *-by* (*by*, *aby*, *ižby*, *ażby*, *żeby*, *ižeby*, *jakoby*).

¹⁰ Škoda, že autor nepřihlédl k výkladům J. Zubatého a Fr. Trávníčka. Stať Zubatého sice cituje a přebírá z ní srovnávací materiál, ale při výkladu genetickém ji zcela pomíjí.

¹¹ Srov. k tomu J. Bauer, *Vliv řečtiny a latiny na vývoj syntaktické stavby slovanských jazyků*, Čs. přednášky pro IV. mezinár. sjezd slavistů v Moskvě, Praha 1958, 92, a *Vývoj českého souvětí*, 122—123, 134.

sám autor na jiném místě připouští. Věty s *a* + zájm. 1. nebo 2. osoby, které ojedinele zachycuje, nelze s větami s *a on* geneticky ztotožňovat; jde tu jen o jev paralelní. Podobně obsahové věty s pouhým *a* + substantivum.¹² Polský vývoj lze tu dobře objasnit ve srovnání s vývojem českým, který je doložen daleko hojněji a z doby starší. To platí i pro výklad vzniku spojek *iz/e/, že, ež/e/*. Nelze vylučovat částici *že* jako možný pramen pro vznik spojky *že*.¹³ Řídké doplňkové věty s *že, iz* (typ *a użzał bog światłóś, iże jest dobra*; str. 204—205) jsou zřejmě sekundární a nelze v nich vidět zbytek původního genetického svazku vztažných a obsahových vět s *iże, eże*.¹⁴

Při genetických výkladech Tkačenko přeceňuje svědectví staroslovenštiny: považuje ji za spolehlivé svědectví o stavu praslovanském a neuvažuje o její syntaktické stylizovanosti a o silném vlivu řečtiny. Neodvažoval bych se např. na základě rozšíření spojky *jako* v stal. s určitostí tvrdit, že to byla obecně rozšířená spojka praslovanská, která se v jednotlivých slovanských jazycích záhy nahrazovala spojkami jinými.¹⁵

K nejpozoruhodnějším výsledkům Tkačenkova zkoumání patří zjištění, že dnešní polské obsahové *jako* po slovesech smyslových vjemů a ve větách doplňkových není pokračováním starého obsahového *jako* „že“, které se sporadicky v polštině drželo; nastoupilo na místo *a on* a *ano*. Mohu to plně podepřít obdobným vývojem českým. Stejně se mu podařilo vymezit jasně rozdíl mezi spojkami *a* (+ *on*), *ano* a *jak* na jedné a *iz/e/, že, ež/e/* na druhé straně. Autoreferát jeho disertace ukazuje, že stejně zdařile postihl i rozdíl mezi těmito typy obsahových vět a větami s *-by, aby, żeby atp.*

Ve svých poznámkách jsem ani zdaleka nevyčerpal všechny zajímavé a cenné výsledky Tkačenkovy stati; bylo by možné uvést i další otázky diskusí nebo sporné. Zastavil jsem se u jeho práce, stejně jako u práce V. T. Kolomijcové, podrobněji, protože to jsou studie, které řeší problematiku málo zpracovanou a velmi důležitou. Ukazují, jak zdařile pracují ukrajinští slavisté ve slovanské syntaxi, a jsou jistě příslibem prací dalších. J. B.

Ostatní stati sborníku — nejpočetnější — jsou věnovány studiu slovní zásoby v širokém slova smyslu: tvoření slov, sémantice a onomastice.

T. B. Lukinova se v článku *О сложных словах в чешском языке* (I, 210—233) obírá otázkou skládání slov v češtině, a to především se zřením k tomu, jak se při tomto způsobu tvoření slov projevil vliv němčiny. Autorka vychází z bohatého materiálu staršího i novočeského (který by ovšem tu a tam zasluhoval přesnější chronologické a stylistické diferenciaci) a třídí složeniny v rámci obou základních kategorií, tj. vlastních složenin a spřežek (ty chápe poněkud širě než Trávníček), podle slovnědruhové příslušnosti jejich komponentů. U kategorie spřežek si podrobněji všímá i jejich geneze (zda vznikaly přímo ze slovních spojení nebo analogií podle jiných spřežek). Dále věnuje pozornost i syntaktickému vztahu komponentů u obou druhů složenin a zjišťuje produktivitu jednotlivých slovtvorných typů. Ze získaných údajů dochází autorka k závěru, že čeština má stejné charakteristické rysy, pokud jde o skládání slov, jako jiné jazyky slovanské. Německý vliv se uplatnil hlavně ve smyslu kvantitativním: vznikla řada kalků, vzrostl počet spřežek (v tomto směru však nebyl vliv němčiny podle autorky tak přímočarý, jak by bylo lze soudit); dále byly podle němčiny utvořeny číslovky typu *jednadvacet* a adjektiva typu *sněhobílý, skálopevný*. Na druhé straně se čeština výrazně od němčiny liší některými rysy systémovými, které jsou vlastní i jiným jazykům slovanským, a to zejména tendencí tvořit skládáním především adjektiva (kdežto němčina tak tvoří v hojně míře substantiva a slovesa), dále tendencí nevytvářet na rozdíl od němčiny složeniny vícečmenné, a konečně rozdílnými poměry, pokud jde o produktivitu.

¹² Srov. *Vývoj českého souvětí*, 124—127.

¹³ I zde by se bylo nutno vyrovnat s výkladem Trávníčkovým o vzniku spojky *že* (*Neslovesné věty v češtině* I, Brno 1930, 191—196); v. též J. Bauer, *Vývoj českého souvětí*, 140—143.

¹⁴ Srov. pro češtinu *Vývoj českého souvětí*, 134.

¹⁵ Etymologie *jako* < *od (ablativ vztaž. zájmena *i) + *ko (střední rod zájmena *ko) je více než nepravděpodobná.

vitu některých typů složenin (v češtině je neproduktivní zejména typ *Schreibtisch*). Konstatuje se tudíž, že německý vliv nezasáhl hluboko do slovtvorného systému češtiny a nezměnil jeho celkový ráz.

S. Ž.

R. V. Кравчук v článku *Функції деминутивів у старочеській мові* (II, 222—235) zkoumá způsob užití zdrobnělin v staré češtině (XIV.—XVI. stol.), kdy jejich relativní frekvence byla značně vyšší než v jazyce současném. Shledává, že se deminutiv užívalo hlavně v třech významových oblastech: k vyjádření kladného hodnocení nazvaného předmětu (v oslovení, dále jako výraz účasti a soucitu a jako výraz radosti), k vyjádření záporného hodnocení a k posílení kategorického rázu výroku (v negaci a při označení míry a množství).

N. P. Romanova v článku *Из истории отглагольных существительных на -ние, -ение, -тие в русском языке XVI в.* (II, 54—88) pojednává nejprve o vidových rozdílech slovesných jmen v památkách 16. stol. Rozborem materiálu dochází k závěru, že v jazyce 16. stol. existovala značná řada párových vidových dvojic slovesných substantiv, z nichž dnes žije už jen jeden jejich člen; vyjadřování vidových protikladů u slovesných substantiv bylo v ruštině 16. stol. mnohem důslednější než v ruštině současně. V druhé části své studie si všímá sémantiky těchto substantiv. Zjišťuje, že ve srovnání s dnešním jazykem měla ruská verbální substantiva v 16. stol. relativně častěji význam abstraktního děje, spjatý těsně s významem příslušného základního slovesa, a jen zcela zřídka (přenesený) význam věcně konkrétní, jaký mají tato jména často dnes. Oba procesy — neutralizování vidových protikladů i narůstání přenesených významů věcně konkrétních — chápe jako společný projev emancipace, uvolňování těchto jmen ze svazku se slovesy, od nichž jsou tvořena.

R. V.

Polonistika je ve sborníku zastoupena vedle práce Tkačenkovy článkem I. O. Киїчев'ského *Нарис історичного розвитку значень деяких польських іменників (на матеріалі польської юридичної пам'ятки „Speculum Sazonum“ П. Щербича* (II, 236—250). Autor v něm sleduje sémantický vývoj několika termínů (*уділ, сędzia, пісарз, меніца, ліцзба, гош, купієц, містрз, зак*). Vychází z jejich užití v jmenované právní památce, ale sleduje jejich vývoj v řadě památek dalších a přihlíží i k významu odpovídajících výrazů ruských a ukrajinských. Sémantické změny vysvětluje v souvislosti se společenským vývojem a dochází k závěru, že neprobíhaly nikde náhle, skokem, nýbrž že jde o pohenáhlý významový vývoj, při němž staré významy často žijí vedle nových. I tato studie je svědectvím, že ukrajínští slavisté obrazejí svou pozornost k málo zpracovaným oblastem slovanské jazykovědy — sémantika k nim jistě patří.

J. B.

Ve své další stati, *Українські призвища з суфіксом -енко та споріднені утворення (питання позожедння)* (II, 38—53), ukazuje O. B. Tkačenko, jak vznikla a jak se vyvíjela ukrajinská přípona *-enka*. Tato přípona je součástí mnoha ukrajinských příjmení, vyskytuje se však i u jmen obecných, a to u těch, jejichž základem je název povolání, zaměstnání apod.; označuje zde synovský vztah k nositeli tohoto názvu, např. *коваленко, шевченко, сотняченко* (podobná závislost byla původně i u nositelů příjmení). Autor srovnává tuto příponu s jinými příbuznými slovanskými příponami, zejména s běloruskou *-ënak*, ruskými *-ëнок, -ëнка* a nářeční severoruskou *-ëнко*, a dovozuje, že všechny tyto přípony mají společný původ: jejich základem je **-ě̃n- > ę* (srov. *telę, mladę*) a druhou částí různé obměny základního sufixu **-k-*. Nejsložitější otázkou je problém intonace a kvantity základní části **-en-*: současné střídnice svědčí pro **-ě̃n-* (**-ě̃n-* by dalo v ukr. **-in-*), přízvukový typ slov s těmito příponami naopak mluví pro **-ēn-*. Autor to vysvětluje tak, že obě podoby, **-ēn-* i **-ě̃n-* existovaly paralelně (srov. stsl. *-ě̃ньсь // -еньсь*); přízvukový typ pak vznikl analogií podle podob s **-ēn-*.

Neméně složitý je problém relativní chronologie jednotlivých přípon. Pro jejich společný praslovanský původ mluví vedle formální podobnosti i stránka sémantická — jsou to všechno názvy mladých bytostí —, i společný systém přízvukový. Zdánlivý rozpor mezi tímto datováním

a svědectvími historickými (přípona *-енок* je totiž na východoslovanském území dosvědčena až v 16. stol.) vysvětluje autor jednak tím, že přípona *-енок* jako sufix původně deminutivní, hypokoristický těžko pronikala do literárního stylu, jednak tím, že měla silnou konkurenci ve stal. *-еньсь* // *-еньсь*.

Samá přípona *-енко*, která není dosvědčena ani v jazycích západoslovanských, ani v jihoslovanských, vzniká podle autora až v údobí samostatné existence východoslovanské jazykové skupiny, a to až po zániku jerů (jinak by platilo **-енько > *-инко*). Autor klade její vznik do 12.—13. stol. Šlo asi původně o příponu deminutivní, společnou všem východoslovanským nářečím, která vznikla kontaminací existujících již deminutivních přípon *-енок* a *-ко*. V dalším vývoji došlo k odtržení severoruských nářečí od nářečí ukrajinských, a zatímco severoruské *-енко* se z deminutivní přípony vyvíjelo sémanticky stejně jako *-енок*, tj. nahradilo postupně původní *nt-ové* tvary (*telę, guse*), dostala přípona *-енко* v ukrajinských a běloruských nářečích význam „filiativní“. V konkurenci přípon *-енок* a *-енко* v jednotlivých východoruských nářečích došlo pak ještě ke konečnému rozrůznění: v běloruštině zvítězila přípona *-енак*, v ukrajinštině a nářečích severoruských již nezávisle na sobě přípona *-енко*. Ze skutečnosti, že první ukrajinské příjmení na *-енко* je dosvědčeno až z počátku 16. stol., činí autor závěr, že příjmení s touto příponou vznikají ve 14. a 15. stol.

I když snad lze mít k některým závěrům autorovým jisté výhrady, vyniká Tkačenkova stať zasvěceností přístupu k dané otázce a intenzívní snahou po proniknutí do složitých souvislostí a genetických vztahů. Je proto nesporně velmi zajímavá nejen svým tématem, ale hlavně svým zpracováním.

Článek I. I. Kovalyky *Назви місця в східнослов'янських мовах у порівнянні з іншими слов'янськими мовами* (Словотвір) (II, 5—37) je věnován otázce, jak se ve slovanských, zejména ve východoslovanských jazycích tvoří substantiva s významem místním (tj. obecná jména označující prostor, názvy míst, kde se vyrábějí, příp. uskládají předměty atpod.). Autor zjišťuje, že nejčastějším slovotvorným typem jsou substantiva tvořená příponami, jako *вішалка, курильня* (typ morfologický), dále substantiva tvořená předponami a příponami, např. *заречье, загір'я*, případně jen předponami, např. *загай, закут, загора* (typ morfologicko-syntaktický). Jistou odrůdu morfologicko-syntaktického typu představují substantivizovaná adjektiva jako *ванная, закусочная* apod.

V úvodní části příspěvku podává autor obecnou charakteristiku substantiv s místním významem a výčet, od jakých kmenů (z hlediska sémantického) se tato slova odvozují. Poté probírá jednotlivé přípony se zřením ke kvantitativnímu zastoupení podle rodů: u feminin jsou to hlavně přípony *-ня/-на* (a složené), u neuter *-ице/-иско, -ье* (*-я, а, -е*), *ло*, u maskulin *-ник, -инец, -ар, -ир*. Zvláštní kategorii tvoří substantiva s internacionálními sufixy latinského původu (*-орія, -ерія, -ерея, -аріум, -орію* apod.). Uvedený materiál dosvědčuje, že substantiva zkoumané sémantické kategorie jsou většinou odvozena od kmenů substantivních, popřípadě slovesných, zřídka adjektivních. Produktivních přípon je mezi uvedenými velmi málo; je patrná tendence ke zobecnění jistých přípon a omezení speciálních typů. Zvláštních přípon pro tvoření jen uvedené sémantické kategorie takřka také není; jsou zde většinou sufixy vlastní i kategoriím jiným. Význačné místo zaujímají sufixy složené. Přízvuk u všech těchto substantiv je stálý.

Prefixo-sufixové typy lze rozdělit na dvě kategorie, a to na substantiva s příponou *-ье* (*-я, -а, -е, -і*) (*заречье, загір'я, раздолле, передості* atp.) a substantiva s příponou *-ок* (*-ек*) (*перелок, підлісок, надгорак, прістрєшек* apod.). Oba tyto typy se v té či oné míře vyskytují ve všech skupinách slovanských jazyků. Autor uvádí rozdílné názory na jejich vznik a přiklání se sám k mínění, že vznikly z předložkových spojení. Zvláštní místo mezi prefixo-sufixovými typy zaujímají slova jako *загора, закут, пригород*, více zastoupená jako jména vlastní (*Підрика, Задоллина, Загай*) zejména v ukr., bruš., pol., sch. a sln. I ona vznikla z předložkových spojení, která se nominativizovala.

V článku se podrobně analyzují jednotlivé slovtvorné typy na základě hojných dokladů, zejména z jazyků východoslovanských. Pokud jde o jazyky západoslovanské, zvláště o češtinu, tu někdy pochopitelný nedostatek spolehlivého lexikálního materiálu poněkud skresluje autorovy závěry, hlavně o frekvenci jednotlivých typů. Nalézáme tu poněkud paušální zjištění, že výskyt toho nebo onoho typu je silně omezen, že lze uvést jen ojedinělé příklady atp. Tak je tomu např. na str. 13 a 15 u substantiv na *-ice(-nice)*; kromě uvedených dokladů lze jich však najít ještě daleko více, např. *světnice, strážnice, vrátnice, kostnice, věznice, obilnice, vinice, pivnice, lednice, ložnice* aj. Podobně na str. 25 shora můžeme uvést z češtiny celou řadu příkladů substantiv na *-ník*: *chlebník, popelník, přiborník, šatník, prádelník, dřevník, zásobník* aj. I u typu *непейлок* (str. 32) lze ještě příklady rozhojnit (uvedené substantivum *zakoutek* v češtině není): *přístěnek, přístřešek, pozemek, přízemek, záhumenek, zátylek, podbradek, podbříšek* aj. Nabízí se zde také zmínka o příbuzné kategorii slov, v nichž tkví jistý odstín místního významu rovněž, přestože je za názvy míst už označit nelze, např. *náhrobek, náramek, podpatek, nákokle* a mn. j. O neproduktivnosti, resp. ojedinělosti tohoto typu je tedy třeba soudit s rezervou. V kapitole o mezinárodních sufixech by byla žádoucí zmínka o rodovém rozrůznění těchto slov v jednotlivých slovanských jazycích (srv. *аудиторія, крематориум, аквариум* proti čes. *auditorium, krematorium, akvárium*). Podrobnější výklad o tom stojí už ovšem na hranici autorova záměru.

V článku *Вплив народної етимології на формування топонімічних назв у західнослов'янських і німецькій мові* (II, 277—285) zkoumá O. F. Ripecká, jak se při tvoření toponymů uplatňuje vliv lidové etymologie. Opirajíc se o rozsáhlou literaturu, hlavně polskou a německou, ukazuje autorka, jak se vlivem lidové etymologie přetvářely lexikální nebo fonetické archaismy, popřípadě nesrozumitelné dialektismy (např. *Tigerfeld < Degerfeld*, srav. dolnoněm. *deger* „velký“). Zvláštní pozornost věnuje těm případům, kdy byly lidovou etymologií formovány elementy jinojazyčné (např. v názvech jako *Mühlradlitz, Mühlrose* atpod., které lidová etymologie spojuje se slovem *Mühle*, ačkoli jejich první složkou je slovanské adjektivum *milъ*), a podává v této souvislosti výklad i o složitějších hláskoslovných a slovtvorných tendencích, které při takových procesech působí. Upozorňuje na to, že v některých případech nelze jednoznačně stanovit, zda sémantická asociace byla při přetváření cizího elementu základním činitelem, či zda lexikální připodobnění v přejímajícím jazyce je jen náhodným výsledkem hláskoslovných změn. V druhém případě bývá někdy lexikální obdoba východiskem sekundárních lidových etymologických výkladů (např. název *Sauerland < Suderland* odvozuje lidová etymologie z domnělého výroku ‚das war mir ein sauer Land‘ atp.).

Tvoří-li tedy zkoumání vlivů lidové etymologie v plánu slovansko-německém a naopak podstatnou část článku, je škoda, že autorka nemohla přihlédnout také k hojně literatuře české a uvádí jen velmi málo dokladů z češtiny, ačkoli z nadpisu článku lze soudit, že se zabývá všemi západoslovanskými jazyky. České území, zejména pohraniční, kde se po staletí prolínal český živel s německým, poskytuje velmi cenný materiál, který by úplnosti výkladů mohl značně přispět. K dokladům umělého poněmčování slovanských názvů v kancelářském jazyce by bylo lze dodat i příklady z doby nedávné, kdy nacistické okupační úřady vytvářely svévolně a historické německé názvy českých lokalit; naproti tomu doklady české i polské by bylo lze jistě ještě rozhojnit materiálem z doby po osvobození Československa a Polska sovětskou armádou, kdy byly renovovány, popřípadě nově vytvářeny slovanské názvy na území nově osídleném.

Z nejnovější literatury německé zde upozorňujeme také na práce Fischerovy a Eichlerovy v *Deutsch-slavische Forschungen zur Namenkunde und Siedlungsgeschichte*, Halle a. d. S., 8. sv. 1960.

Rozhojnění a aktualizace materiálu by jen potvrdilo správnost autorčina závěru, že studium lidové etymologie přispívá k hlubšímu pochopení specifických zvláštností toho či onoho jazyka.

Problematikou etymologickou se zabývá kromě práce O. F. Ripecké také stať J. V. Opelbaum¹⁶ *Західнослов'янські слова в німецькій мові* (I, 234—257). V první části svého výkladu

zkoumá autor velmi podrobně etymologii 14 slov, která pronikla v období od XII. do XVI. století do němčiny ze západoslovanských jazyků, a opravuje nebo zpřesňuje údaje německých jazyko-
zpytců. Jde o slova *Kummet, Schöps, Zeisig, Grenze, Quark, Petschaft, Peilsche, Graupe, Haubitze, Pistole, Robot, Jauche, Gurke, Halunke*; srov. čes. *chomout, skopec, čížek, hranice, tvaroh, pečel, bič, kroupa, houfnice, pištala, robot(a)* (zde by stálo za zmínku, že o rozšíření slova *robot* téměř do všech světových jazyků ve významu „mechanizovaný člověk“ nebo „automat“ má zásluhu především Čapkovo drama *R. U. R.*), *jлча, okurka, holomek*. V druhé části svého příspěvku si všímá Opelbaum některých příčin, proč tato slova v němčině zdomácněla, a nalézá je mimo jiné i v jistých přednostech slovanského hospodářství. Dále pak sleduje hláskoslovné, morfologické a jiné změny, jimž přejatá slova na německé půdě podlehla. S. Ž.

Jak ukázaly již referáty o jednotlivých statích, soustřeďují se kyjevští slavisté na srovnávací studium jazyků východoslovanských a západoslovanských. Toto zaměření vyplývá logicky z postavení ukrajinštiny mezi slovanskými jazyky; výsledky všech studií budou tak mít — vedle významu obecně slavistického — nepřímou nebo i přímo dosah pro hlubší osvětlení vývoje ukrajinštiny a jejího mluvnického systému i slovní zásoby. Přitom je třeba zdůraznit, že skoro všechny studie jsou široce srovnávací a ukazují dobrou slavistickou průpravu svých autorů; v tom se jistě zračí učitelské a vědecké působení akad. Bulachovského. Ten byl také hlavním redaktorem sborníku; spoluredaktory byli V. T. Kolomijcová, O. S. Melničuk a O. B. Tkačenko.

Zvláště nutno vyzvednout i velikou péči, která byla věnována grafické úpravě a korekturám sborníku. Přes nesnadnou sazbu, spojenou se značnými typografickými potížemi (zejména při tisku českých slov), nenajdeme takřka rušivých tiskových chyb. Svědčí to i o velmi dobrém praktickém ovládnutí jazyků, o nichž jednotliví autoři psali.

Závěrem můžeme jen vyslovit radost ze zdařilého přínosu kyjevských slavistů ke zkoumání slovanských jazyků, mezi nimi ve významné míře i češtiny, a budeme se těšit na další svazky sborníku i na jiné slavistické práce, které se v Kyjevě připravují.

¹⁶ J. V. Opelbaum je jediný mimokyjevský autor v tomto sborníku (působí ve Lvově).

